

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

A DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

A Petrarca-utáni költészet költőinek válogatása és helye az
Aragóniai Versgyűjteményben. Lorenzo és Poliziano
választási kritériumai: vizsgálódások és javaslatok.

Papp Eszter

Irodalomtudományi Doktori Iskola
Italianisztika Irodalom-és Művelődéstörténet
Program

Budapest, 2013

A kutatás tárgya

Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy a Lorenzo de' Medici és Angelo Poliziano által összeállított és a nápolyi király fiának 1477-ben elküldött *Aragóniai Versgyűjteményben* szereplő költők kiválogatása, így a megelőző népnyelven írt irodalmi hagyományra való reflektálás során, (különös tekintettel a Dante, Petrarca, Boccaccio triásza által képviselt nagy toszkán Trecento-i hagyományra) milyen irodalmi – és nyelvi - kánonok rajzolódnak ki Lorenzo il Magnifico Firenzéjében: a vizsgálódás az 1469-től, Lorenzo uralkodásának kezdetétől, a Magnifico 1492-ben bekövetkezett haláláig tartó időszakot veszi górcső alá.

Kutatásom tehát elsősorban azokat a választási kritériumokat analizálja, melyeket Lorenzo és Poliziano alkalmazott a XIV. század kisebb, illetve a XV. század első fele költőinek kiválasztása során. A dolgozat csak a Francesco Petrarca halála (1374) után aktív költőket vizsgálja: kiválasztásukban milyen súllyal estek latba a megelőző szöveghagyományok, a politikai-társadalmi szempontok, végül, de nem utolsósorban, a költészeti-esztétikai kritériumok. Ez az utolsó aspektus azért is lényeges, mert néhány, az Antológiában jelen levő költemény, illetve költő színvonala nem éri el a legnagyobbak nivóját (gondolok itt elsősorban az 1441-ben Leon Battista Alberti által életre hívott, *Certame Coronario* néven elhíresült költői verseny poétáira), nemcsak a nagy Trecento-i népnyelvi hagyományhoz, de a kortárs, Poliziano, vagy akár a maga Lorenzo által (a Versgyűjteményben is) képviselt irodalmi alkotásokhoz képest sem.

Ezekben az esetekben próbáltam rávilágítani, hogy melyek lehettek azok a nem irodalmi szempontok, melyek Lorenzót és Polizianót vezették a szövegek kiválasztásában: néhány költeményt tehát indirekt módon, a korszak politikai-társadalmi szűrőjén keresztül elemeztem. “Őket, [vagyis a Trecento költőit, a stilnovistákat, de elsősorban Dantét és Petrarcat] követi a új költőknek e **nyája**, kik, meglehetősen eltávolodtak e szép párostól. [Dantétól és Petrarcatól], olvashatjuk Poliziano tollából, az Antológia elé írt Episztolában: a távolságtartó és, valljuk be, kissé pejoratív „nyáj” jelzővel aposztrofált költők valóban a Benedetto Croce által „költészet nélküli századnak” nevezett korszak képviselői? Csakugyan egy „megfáradt, megújulni képtelen, emlékekből és szokásokból élő irodalom” korszakáról van szó? Vagy képes volt esetleg ez a fajta költészet, ha nem is újat mondani, de legalább előkészíteni a „talajt” a sok tekintetben úttörőnek számító Lorenzo-i korszakhoz? Ezekre a kérdésekre próbáltam meg, amennyire lehetett, kielégítő válaszokat adni dolgozatomban.

Ugyanakkor megkíséreltem magyarázatot találni az Antológia hiányosságaira: utalok itt egyes költőknek a Versgyűjteményből való elmaradására, melyeknek *jelen kellett volna lenniük* egy ilyen tekintélyes válogatásban, ha Lorenzo teljes képet kívánt volna adni a késő XIV. századi, illetve XV. század eleji költészetéről, mégsem szerepelnek a felsorolt költők között. Vajon miért? Mi volt Lorenzo Antológián keresztül küldött üzenete a nápolyi nemességnek, Firenzének, Itáliának, a világnak? Illetve, megfordítva: mi volt az üzenet, melyet a világról kívánt adni a Versgyűjteményen keresztül?

Ami engem illet, még nem talákoztam olyan átfogó elemzéssel Magyarországon, mely az Antológia „modern” részét vizsgálta volna – erről a részről, amennyire tudom, még Olaszországban sem született részletes tanulmány: ezért döntöttem úgy, hogy ezzel a témakörrel szeretnék foglalkozni.

A kutatás módszere

Dolgozatom első részében leírást adtam az Antológiáról (a *Raccolta*-ról), mely nyomtatott formában nem, csak kéziratokban maradt fenn. A *Raccolta* eredeti kézírata elveszett az 1500-as években: tartalma három híres fennmaradt kódex-másolat alapján rekonstruálható. Tartalmát ezért a három kódex tartalmi összehasonlításával írtam le.

Az elemzést a, minden bizonnyal Poliziano tollából származó, a költemények elé írt *Episztola* leírásával kezdtem, mely lényeges része az Antológiának. A kísérőlevélben a népnyelv és a népnyelvi irodalom dicsérete, illetve a gyűjteményben található költők felsorolása olvasható: az Antológia az első szisztematikus összefoglalását adja a vulgáris nyelvű irodalomnak egészen a XIII. századtól kezdve Lorenzo korszakáig, vagyis a Quattrocento második feléig; mind a történeti (időbeli) perspektívát, mind a költők érdemeit szem előtt tartva. A leírásban hangsúlyozom az Antológia erősen kritikus szemléletmódját: a költők kiválogatása fontos esztétikai-formai, illetve tartalmi szempontok alapján jött létre, ahogyan azt részletesen elemeztem a dolgozatban. Fontos érdeme a Szöveggyűjteménynek, hogy e látásmódjával úttörő szerepet tölt be a XV. századi antológiák sorában, ahol a költők válogatásában inkább helyi érdekek, személyes kapcsolatok kerülnek előtérbe a kódexek összeállítói, illetve másolói által, akik sokszor a saját ízlésük szerint alakítják a szövegeket. Ezek az antológiák általában egy-két fontosabb költőre építik gyűjteményüket, mint például Dantéra és Petrarcára, majd válogatás nélkül minden (általuk ismert) költőt beválogatnak antológiájukba. Ily módon nem rajzolódnak ki sem nyelvi, sem irodalmi kánonok, mint az *Aragóniai Antológia* esetében.

Az *Episztolában* található, egymást hierarchikus sorrendben követő költők felsorolása után, rátértem dolgozatom tárgyára, vagyis az Antológiában, a Petrarca halála utáni költők jelenlétének részletes vizsgálatára. Válaszokat kerestem Franco Sacchetti, Cino Rinuccini, a két Buonaccorso da Montemagno, Niccolò Cieco, a Leon Battista Alberti által 1441-ben rendezett *Certame coronario* költői verseny költői, és Saviozzo jelenlétére. Az elemzésben leírtam a költők életét, társadalmi szerepüket, kapcsolataikat (amennyiben vannak) a Medici családdal, és részletes analízist adtam a gyűjteményben szereplő versekről. A verselemzés során mind tartalmi, mind formai-metrikai szempontokat is figyelembe vettem. Egyes történelmi költemények vizsgálatakor aprólékosan megvilágítottam a történelmi háttérrel és kapcsolódási pontokat kerestem a Mediciek, de főleg Lorenzo de' Medici korszakával. Egyes költők (pl. Franco Sacchetti) esetében, terjedelmes költői életművüket tekintve azt vizsgáltam, hogy egyes költemények miért hiányoznak Lorenzóék Antológiájából.

A *Raccolta*-ban jelen levő költők és költeményeik mélyreható taglalása után rátértem néhány XV. századbeli antológia és az *Aragóniai Versgyűjtemény* közötti összehasonlító elemzésre. Hat firenzei kéziratot hasonlítottam össze a *Raccolta*-val, ahol egyrészt ez utóbbi által képviselt történeti-filológiai, illetve formai-esztétikai látásmódot vetettem össze a többi kézirat által képviselt szemlélettel, és kerestem hasonlóságokat-különbségeket az Antológiával. Az egyes kéziratok bemutatását az *Aragóniai Szöveggyűjteményből* egyes **hiányzó** – de az előbbi kódexekben esetleg szignifikánsan jelen lévő - költők felsorolása követte: Burchiello, Antonio Pucci, Niccolò Tinucci, Feo Belcari, Leon Battista Alberti. Véggöveztetésem az volt, hogy az Antológiából hiányzik a teljes, a Quattrocento első felében divatos, komikus-realisztikus vonal, illetve a tanköltemények, melynek Burchiello és Antonio Pucci a főbb képviselői. Ezen kívül a vallásos költemények (Feo Belcari), illetve - ugyan a Petrarca-i vonalat követő és ily módon Lorenzóék számára kedves, de mégis - közepszerű költemények, költők, mint Niccolò Tinucci. Az Alberti-vonal hiánya hosszabb elemzést kívánt: a Leon Battista Alberti által képviselt költészet és álláspont a Cristoforo Landino-vonalat követi, mely a népnyelvi költészetet a megelőző (Due-Trecento-i) tradíció teljes (Alberti), vagy részleges (Landino) mellőzésével kívánja életre hívni. Ez a felfogás ellenkezett a Lorenzo és Poliziano által képviselt szemléletmóddal, így Alberti nem kaphatott helyet az *Aragóniai Gyűjteményben*. A polihisztor költő méltatása azonban indirekt módon, a *Certame*-n elhangzott néhány költeményen keresztül, megjelenik a *Raccolta*-ban.